

Մայրիկի կոչը

Զանգեզուրի խաչքար

Ժողովուրդ

ԵՐԵՎԱՆ
2024

ՀՏԴ 821.19-31 Կողյան

ԳՄԴ 84(5Հ)-44

Կ 807

Կ 807 Կողյան Ն.

Ճանձների ժամանակը: Վեպ / Ն. Կողյան.- եր.: Newmag, 2024.- 308 էջ:

Ուժեղ, բայց խղճելի կանանց թեման, որ Նարինե Կողյանը վարպետորեն նկարագրում է իր նախորդ վեպերում, շարունակում է նաև այս գործում:

Վեպի իրադարձությունները զարգանում են 44 օր՝ պատերազմի ընթացքում: Գլխավոր հերոսուհի Սրնան ամուսնու հետ տեղափոխվել է Ստեփանակերտ՝ որդու ծառայության վայրին մոտ գտնվելու համար: Պատերազմի առաջին օրը՝ 2020 թ. սեպտեմբերի 27-ի առավոտը, Սրնայի ու մյուսների համար սկսվում է հրթիռակոծությամբ ու ռմբակոծությամբ: Ամուսինը շտապում է ռազմի դաշտ՝ որդուն գտնելու: Հղիմանալով սպասմանը՝ ամուսնու և որդու հետևից ծամիպ է ընկնում նաև Սրնան:

Նա տեսնում է մահ, ավերածություններ ու դաժանություններ, բայց ընտրության առջև է կանգնում, մտածում ոչ միայն իր ծառայող որդու, այլև զերի ընկած ամուսնու մասին: Ընտանեկան դրամային ավելանում է Սրնայի անսպասելի հիշությունը: Գտնո՞ւմ է որդուն, վերադարձնո՞ւմ է ամուսնուն, վեպի հերոսների հետ ի՞նչ է կատարվում հայերի համար աննաձանկ օրը՝ նոյեմբերի 9-ին:

ՀՏԴ 821.19-31 Կողյան

ԳՄԴ 84(5Հ)-44

Գլխավոր գործընկեր՝
ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ ԸՆԴՆԱԴՐԱՄ
rf.am

ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ
ԳՐԱԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ISBN 978-9939-967-28-8

Ճանձների ժամանակը © 2024 Նարինե Կողյան, «Նյու Մեգ» ՍՊԸ

Այս գրքի հեղինակային բոլոր իրավունքները պատկանում են «Նյու Մեգ» ՍՊԸ-ին: Իրավունքները ձեռք են բերվել հեղինակի հետ կնքած պայմանագրով:

Ըստ ժողովրդական հին ավանդագրույցի՝ սև կամ մոխրագույն գիշակեր ճանճերը, որոնք միս շատ են սիրում և նախընտրում են բազմանալ դիակների վրա, դուրս են եկել Դանուբի ափը երիզող մի քարանձավից, որտեղ մինչև շունչը փչելը պատսպարվել էր Սուրբ Գևորգի նիզակից խոցված ու վիրավոր նշանավոր վիշապը:

Ի վերջո, վիշապը, իհարկե, սմբակները տնկում է: Պատճառը, սակայն, ինչպես պնդում է նույն ավանդագրույցը, սրբի զորավոր հարվածը չի լինում. վիշապը սատկում է՝ գլխի մեջ բույն դրած և բազմացող ճանճերին քշելով:

Այդպիսով կարելի՞ է ենթադրել, որ վիշապի ուղեղը ճանճերը կերել են, և խեղճը պարզապես խելագարվել է:

Կարելի է:

Հետո՝ 20-րդ դարի սկզբին, դեռ գոյություն ունեցող աշխարհակալ մի տերության կառավարություն հանկարծ որոշում է կապարով ու ցեմենտով կնքել Դանուբի ափին գտնվող և կասկածելի համբավ ունեցող երկու քարանձավ (սա արդեն իրականություն է, ավանդագրույց չէ):

Ինչո՞ւ երկու...

Պատմությունը դրա մասին լուռ է:

Գուցե վիշապները երկուսն էին, ասենք, մարդ ու կին, կամ էլ սրբերի վարքի մասին պատմող քրոնիկներում քարանձավի հստակ կոորդինատները նշված չեն եղել...

Ո՛վ գիտի...

Ասում են՝ ճանճերի այդ տեսակը հիմա էլ նախընտրում է բազմանալ աֆրիկյան գետառատ երկրներում՝ ձվադրելով մարդկանց աչքերի մեջ, ինչն էլ, այսպես կոչված, «գետային կուրություն» է առաջացնում:

Կարծիք կա, որ արդեն և՛ առանձին անհատների, և՛ նույնիսկ ամբողջական ժողովուրդների՝ Աֆրիկայում գտնվել-չգտնվելը կամ ջրառատ երկիր ունենալ-չունենալը բոլորովին էլ պարտադիր չէ՝ խելագարվելու և/կամ կուրանալու համար: Կարելի է կուրանալ և խելագարվել նաև սեփական երկրում, եթե նման ցանկություն կա: Իհարկե, աշխարհահռչակ հոգեվերլուծաբաններն այս երևույթը կարող են (էին) զանգվածային հոգեխանգարմունք անվանել, սակայն ճանճերին սեփական գլուխ թողնել-չթողնելու որոշումն այժմ և միշտ և հավիտյանս հավիտենից յուրաքանչյուրի անձեռնմխելի իրավունքն է՝

Ասում են նաև, որ Դանուբի ափի այն քարանձավում պատըն-պարված վիրավոր վիշապին հոշոտող ճանճերը, ի հեճուկս աշխարհի բոլոր լեգենդների, վիշապ կամ վիշապակերպ չդարձան. նրանք շատ ավելի խելացի էին: Որովհետև մնալով վիշապի կաշվի մեջ՝ որպես վիշապ էին ընկալվելու, և Սք

¹ 1948 թ.-ի դեկտեմբերի 10-ին ՄԱԿ-ի Ընդհանուր վեհաժողովը 217 A (III) բանաձևով ընդունեց և հռչակեց «Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիրը» (Ծանոթագրությունը՝ **newmag**-ի):

Գևորգի, լանցելոտների կամ չինական հեքիաթից հայտնի հերոսների բազում-բազում սերունդներ նորից ու նորից, անվերջ ու շարունակ ելնելու էին պատերազմի անմեռ ոսոխի դեմ և...

Ուրեմն՝ ո՞ւմ էր պետք այդ հիմար կերպարանափոխությունը...

Այդպիսով, ճանճերը, որ իրականում այլևս ճանճ չէին, մնացին ճանճի խեղճ ու խոցելի կերպարի մեջ, և յուրաքանչյուր տնային տնտեսուհու սկսեց թվալ, թե լաթի մի կտորով կարող է շանսատակ անել դրանց. ի վերջո, ճանճ են և...

...եվ վիշապը հաղթեց:

Նա վերածնվեց եղեմից մնացած մի քարքարոտ հողակտորի վրա և իր մազոտ մոռթով սկսեց դանդաղ ու հաճույքով հոշոտել հինավուրց այդ երկրի բնակիչների ուղեղները, բազմացավ նրանց աչքերի մեջ և...

...Սկսվեց ճանճերի ժամանակը:

Հինավուրց երկրի մարդիկ հիացան անկուշտ ու անճոռնի ճանճով, բարձրացրին ու երկրպագեցին ճանճին՝ պատրաստ նրա ոտքերի տակ, գառների փոխարեն, զոհաբերելու սեփական զավակներին: Նրանք մոռացան հինն ու ծաղրեցին վիշապի դեմ նոր կովողներին: Հետո թաղեցին իրենց արժանապատիվ զավակների մարմիններն ու անմահություն մաղթելով ճանճին՝ ստացան, կերան ու վայելեցին իրենց մատաղած որդիների գինը:

Սակայն ոչ ոք չգիտեր, չէր կարող իմանալ, որ մի օր պիտի գա ճանճի հետ մենամարտողը՝ վերածնվելու ոչ մի հնարավորություն չթողնելով վիրավոր վիշապին և...

...Ավարտվելու է ճանճերի ժամանակը:

Զորակոչվելուն մոտ երեք ամիս կամ մի քիչ ավելի էր մնացել, և Արմանը վաղուց չէր անհանգստանում այն ժամանակի համար, որ պիտի ապրեր ընտանիքից, տնից հեռու, երբ տունն արդեն գրեթե կողքին էր. ծնողները՝ Ադամն ու Սոնան, ամեն ինչ թողնելով, եկել և մոտերքում էին հաստատվել:

Հեշտությամբ քնակարան գտան, վարձակալեցին: Աշխատանք էլ ճարվեց, ինչը շինարար-ինժեներ հայրն իրենց քաղաքում չունեի և ընտանիքը կերակրելու համար ամեն տարի, իր նման հազարավորների երամի ծայրը բռնած, հյուսիս էր չվում՝ տանը հայտնվելով երկու-երեք կարճ ու երկար հայտնություններով, ինչպես նաև Նոր տարվա սեղանի շուրջ բազմած պարապության օրերին: Մայրն էլ թողել էր դպրոցում ֆիզիկայի ուսուցչուհու իր աշխատանքը. սիրով էր թողել: Բնակարանին մոտ կարի ոչ մեծ արտադրամասում կաշիսատեր այնքան, որքան պետք էր. «Աստծուց առաջ ընկնել չէր ուզում»:

Այդպիսով, Արմանի համար բանակում անցկացրած վերջին մեկ տարին թերևս ամենաերջանիկն էր. ընտանիքը, հայրն էր կողքին, և մի քանի հարյուր կիլոմետր հեռու գտնվող փոքր

հայրենիքի իր հատվածում կարոտելու և կյանքից ավելին ստանալու ակնկալիք ու պահանջ չունենք:

Ստացվում էր այնպես, որ ընտանիքն Արմանի ազատականի օրերին ավելի ու ավելի հաճախ էր քննարկում տեղում մշտական բնակություն հաստատելու հարցը՝ ծանրութեթև անելով դստեր՝ բժշկական համալսարանում սովորելու անհատնում թվացող տարիները, ինչը, մեղմ ասած, երբեմն-երբեմն հետաձգում էր որոշման վերջնական ընդունումը: Սակայն Ադամն ու Սոնան չէին բացառում նաև այն հանգամանքը, որ Նարեն կարող էր շատ ավելի շուտ ամուսնանալ, և արդեն իր Նոր ընտանիքի հետ ընտրել՝ որտեղ է ապրելու՝ անկախ հայրական տանն ընդունվող որոշումներից, կամ էլ պարզապես լավ աշխատանք գտնելով մայրաքաղաքում՝ Նախընտրել այնտեղ մնալ: Արմանի խնդիրն էր մի փոքր բարդ. մինչև գորակոչվելը նա համալսարանի ինֆորմատիկայի և կիրառական մաթեմատիկայի ֆակուլտետ էր ընդունվել, սակայն... Ի վերջո, դրան էլ կարելի էր լուծում գտնել:

Օգոստոսյան առավոտի շոյող ջերմությունը, բաց պատուհանի քիվից կախված, դեռ չգունատված երկինքը և Ներսուդուրս անող չարաճճի զեփյուռը հովվերգության անտեսանելի ալիքներ էին սփռում շուրջը, և կարի մեքենայի վրա կոացած Սոնային աշխարհը թավիչ էր թվում, ինչպես ձեռքի տակ սահող և մանկան հագուստ դառնալու պատրաստ փափուկ գործվածքը: Պատուհանից անդին օդի մեջ լողացող մեղունների ամենօրյա բզզոցն էր, սակայն այսօր այն մի տեսակ ուրիշ էր, կարծես՝ անձանոթ:

Լսողությունն ակամա լարվեց, ընդհատեց աշխատանքը և ելնելով տեղից՝ որոշեց ի վերջո տեսնել այդ «անձանոթը»:

Տեսավ, բայց տեսածը մի պահ չըմբռնեց. մեղուների փոխարեն արտադրամասը երիզող մրգատու ծառերի վրա մերթ թանձրացող, մերթ նստրացող սևություն կար, որ ամպի պես ծառից ծառ ու մրգից միրգ էր տեղափոխվում: Ամպը կլորանում էր, հետո, սեպի նման սրելով առաջնագիծը, հարձակվում էր հերթական թիրախի վրա և փոխակերպումների հարահոսի մեջ նորից ու նորից վերագտնելով իր կորությունը մեծ ու անտակ սև աչքի էր նմանվում:

Սոնային մի պահ նույնիսկ թվաց, թե ամպն օդում կանգ առավ և ուշադիր իր կողմը նայեց: Ինչ-որ չարագույժ բան կար այդ սև բանականության մեջ:

Որոշեց ազատվել տարօրինակ մտքերից. հասկացավ, որ ամպը գորշ, խոշոր ու ճարպոտ ճանճերի պարս է, և սիրտը խառնեց: Նա հապճեպ ծածկեց լուսամուտն ու շրջվեց դեպի կարի մեքենաների աղմուկը:

— Կխեղդվենք, ինչո՞ւ ես փակում,— բողոքեցին րոլորը:

Սոնան չլսեց: Սեղմեց կոպերը և ձեռքերով կառչեց պատուհանագոգից: Թվաց՝ սրտխփոցը խառնվեց ուրիշ, անծանոթ զարկերի հետ. «Ապագա է...»:

Երբ աչքերը բացվեցին, սրտի բարախն այլևս լսելի չէր: Մի ականթարթ չհասկացավ՝ որտեղ է: Ուրքերն օդում էին: Դրանք վեր պարզած և սեփական մարմնի նկատմամբ ուղղահայաց պահելու ջանքեր գործադրող կանանցից մեկը, որ ականդետ իրեն էր նայում, զգուշավոր շշնջաց.

— Ուշքը տեղն եկավ:

Իր պատճառով շուտ եկավ նաև ընդմիջումը: Տնօրենը որոշեց այդ օրն ընդհանրապես իրեն ազատել աշխատանքից. «Թող հանգստանա»:

Չհամաձայնեց. միևնույն է, տանը մենակ էր լինելու: Հիշեց, որ մի գավաթ սև սուրճից բացի՝ առավոտյան ոչինչ չխմեց, չկերավ:

— Դրա համար էլ վատացա, – բարձրաձայն մտածեց ու գիտակցաբար ծամեց տնից բերած «ընդմիջումը»:

Հետո տնօրենն անսպասելի հայտարարեց, որ Նոր, անհետաձգելի պատվեր ունեն, որ մանկական հագուստը կսպասի, և կարի մեքենաների շարքերի միջով ու անհայտ հետազոծով շարժվող արտադրամասի տեխնոլոգի դատարկ սայլակը լցվեց մանկական հագուստի չկարված մնացորդներով՝ կտորե թևիկ-թաթիկներով, տոտիկներով և փոքրիկ իրաններն ընդգրկելու պատրաստ այլ կիսատպատույթյուններով:

— Դրոշներ ենք կարելու, շատ դրոշներ, – բացատրեց տեխնոլոգն ու հեռացավ: – Գործներդ թեթևացավ: Պիտի որ ուրախանաք:

Դրոշները երկուսն էին, երկուսն էլ՝ հարազատ և սիրելի: Այնպես որ դրանց առանձին մասերն իրար կցելը դժվար չէր, և կարն այսուհետև կարող էր նաև այնքան էլ ուղիղ չլինել: Բացի այդ՝ չափսերի տարբերություն էլ չկար, և, ի վերջո, այն որևէ մեկը չէր հագնելու: Մի խոսքով, բոլորն ուրախ էին և ոչ միայն աշխատանքի թեթևության համար:

Հուզվում էր: Ձեռքերը սկզբում դողում էին: Գիտեր, որ տարօրինակ այդ զգացումն ի հայտ էր եկել որդու՝ քանակում ծառայության անցնելու հետ միաժամանակ: Այն խանդավառ երակի պես միշտ իր ներսում էր՝ բարախող, ոգևորող ու կազդուրող, որը, սակայն, համեմված էր նաև անորոշ մի երկյուղով, որի պատճառների մեջ նա քնազդաբար չէր ուզում խորանալ:

Հետկեսօրյա շոգը քամու՝ թեկուզև աննշան ակնկալիքով բացել էր բոլոր պատուհանները, բայց փոխարենը ելուժուտի բոլոր հնարավորություններն իրենց ձեռքն էին վերցրել ճանճերը: Այնպես որ, ճակատն ու ծոծրակից հոսող քրտինքը սրբելու հետ միաժամանակ կար անողները ստիպված էին թշել նաև այդ աներես թևավորներին:

Սոնան արագ հոգնեց: Կողքին դրված շիշը դատարկ էր: Նա շուրջը նայեց և վերցնելով էլի մի քանիսի դատարկված տարաները՝ գնաց ջրի հետևից:

Շշերի մի մասն ապակուց էր, և ծանրացած գրկում թաց ու սահող ապակին պահելը, մանավանդ այսօր, կարծես ավելի բարդ էր: Ի վերջո, հենց արտադրամաս-սենյակի շեմին շշերից մեկը, այնուամենայնիվ, ցած ընկավ և սալիկապատ հատակի վրա փշուր-փշուր եղավ: Առանց մտածելու՝ Սոնան արագ հատակին դրեց գրկի պարունակությունն ու կոացավ՝ ապակու կտորները հավաքելու:

Ամեն ինչ կարծես կարգին էր, երբ ջրի մեջ անտեսանելի դարձած դավադիր մի շեղք պատռեց ափը:

— Ասացին՝ տուն գնա, պիտի գնայիր, — գլուխը տարուբերեց տեխնոլոգը: — Էսօր քո օրը չէ:

Սոնան ցավի մեջ ժպտաց ու վիրակապվելուց հետո վերադարձավ իր տեղը: Էս մեկն էլ կավարտի ու կգնա: Վերջ:

Ձեռքը ցավում էր. կարում էր դանդաղ, դադարներով: Դա՛ դեռ ոչինչ. աներես մի ճանճ իրեն հանգիստ չէր տալիս: Մի ձեռքով ճանճին թշելով, մյուսով գործվածքն առաջ իրելով՝ հասկանում էր, որ կարն ուղիղ չի ստացվում: Մի պահ նույնիսկ որոշեց քանդել, նորից կարել, սակայն գործվածքը բարակ էր, հյուսվածքը՝ ցանցառ: Հասկացավ, որ «ունքը շինելու փոխա-

ամբողջական գիրքն այստեղ է՝